

(129)

1N:2

10 Ocak 1997

Denial!

PAMUKKALE KİMİN?

Prof.Dr.Metin SÖZEN

Düşündükleriniz, yazıya dönüştürmek istedikleriniz temel bir sorunun çevresinde odaklanıyorsa, daha önce aklınıza gelmeyen sorular birbirini izler. Düşüncelerinizin sağlıklı bir akışa dönüşmesi, soruların doğru sıralanmasına bağlıdır. "Pamukkale kimin?" sorusu da bu nitelikte bir dizi düşünceyi getirir.

Pamukkale'nin kimin olduğunu belirlemek için, Pamukkale'yi Pamukkale kılan öğeleri doğru saptamak gerekir. Üzerinde durduğumuz konunun salt bizi ilgilendiren tek bir boyutu olmadığı için, öncelikle onu dünyanın ulaştığı değerler ortamında gözden geçirmemiz, kaçınılmaz bir zorunluluktur.

Pamukkale, çok yönlü kimliğini tarihin her döneminde duyuran güçlü özelliklerle yüklü bir "doğa anıtı" olarak, yaşamı boyunca ilgiyi üzerine çekmesini bilmiş, aralıksız kendini yenilemiştir. Dünyanın kendini farklı açıkladığı böylesi yerler, sürekli ilgiyle birlikte doğru değerlendirilmeyi de bekler. Üstelik bunlar içinde, oluşum süreci bitmek bilmeyenler sayılıdır. Bu nedenle Pamukkale, bu devingen ortamıyla ayrı bir çizgi oluşturur. Sürekli oluşumun coşkusuyla yakından izlemek isteyenler, Pamukkale'de buna tanık olduklarında, doğa-insan arasındaki ilişkiyi de gözden geçirmek zorunda kalırlar.

Çağımızda dünyanın yeni arayışları, yeni buluşları dikkate alındığında, her yerin, her uzaklığın artık kısa kılındığı bir dönemde Pamukkale, önemini sürekli artırarak, dünden daha çok konuyu kendine çekmesini bilmiştir. Bunun sürekliliğe dönüşmesi ise, aralıksız yaratma ortamının diri kalmasına bağlıdır. Bunu Pamukkale'nin kendisi kadar dünya da istemektedir.

Kendini yaratan doğa anıtı

Gördüğünüzün, görünenin gerisine giderek çok yönlü düşündüğünüzde Pamukkale'nin, varlığını "sürekli oluşturmaya", "sürekli yaratmaya" borçlu olduğunu görürüz. Gerçekten siz dünyada ulaşılması, bulunması güç bir doğa anıtı olacaksınız, yaşamınız ise üzerinden akan suya bağlı olacak! Sular azaldı mı, sular kesildi mi, sular kirlendi mi yaşam gölgelenecek, dünyanın özel kimliğinden bir parça karacak, yok olacak! Bu büyüklüğe, bu özel yaşama böyle bir açıdan baktığınızda, büyük, görkemli yaratılış gelip pamuk ipliğine bağlı olacak!

Pamukkale'yi yarım yüzyıl önce ilk gördüğümde, böylesi düşünceleri, böylesi soruları hiç aklıma getirmemiştim. Bu sürekli oluşumun gücünü, büyüklüğünü, çarpıcı akışını değiştirecek bir ortamın egemen olacağını düşünmek, ancak aşırı kuşkulu, yaşama ve güzelliklere kötümser bakan kişilerin işi olabilirdi. Böyle insanların ise Pamukkale'de zaman yitirme olanağı yoktu. Burası ancak dünyada güzellikler, "çok özel oluşumlar arayanların" yaşamını dolduracak yer olabilirdi.

Tüm dünyada "coğrafyanın" doğru, niteliklerine uygun okutulduğu ülkelerde, insanlara Pamukkale'nin kimliği sorulduğunda, söze başlarken "bembeyaz", "özel", "sayılı", sözcükleriyle birlikte, "kendini sürekli yaratan özgün doğa parçası" açıklaması izler, ardından "görülmesi zorunludur" diye cümle tamamlanırdı.

Niçin bugün sanki tüm bu değerler yitirilmiş gibi sözü sürdürüyoruz? Kendini yaratan Pamukkale'de değişen, değişmesini zorlayan ne gibi gelişmeler oldu? Dünya için kaçınılmaz bir varlık olan Pamukkale'de doğa gücünü mü yitirdi? Bu büyük değişiklikler "tüm zamanlarda" olmadı da niçin şimdi ortaya çıktı? Bu kaygılar salt bizi mi bağlıyor, yoksa dünya da bizlerle birlikte kaygılanıyor mu?

Sorulara teker teker cevap aradığımızda, soruna da açıklık kazandırmış olacağız. Pamukkale yaratıcı varlığından bazı değerleri yitirmese, bizler niçin kaygılanalım. Yarım yüzyıl önce bu konuşmaları yapmadığımızı göre, değişen, zorlanan bir şeyler olmalıdır. Gerçekten yarım yüzyıl önce çıplak gözle Pamukkale'nin dört bir yanına baktığınızda, travertenler üzerinde insanı ürperterek akan sular kendini yukarlardan aşağılara özgürce bırakırlardı. Ne orta yerinden geçen yol, ne altında kendini yoğun yapılarla sıkıştıran, görünür hızla büyüyen Pamukkale yerleşmesi vardı. Kısacası Pamukkale'nin çarpıcı görünümünü gölgeleyen ögeler oluşmamıştı.

Herşey kısa sürede oldu

Herşey belirli bir zaman dilimi içinde oldu. Bazı güçler, kendilerini Pamukkale'nin varlığı içinde yer almayı gerekli sandılar. Pamukkale'nin, üzerindeki Hierapolis kentinin varlığını yeterli bulmadılar. İkisinin bilinçli varlığı bir büyük gelecek için yetmedi. Kamunun önderliğinde tam orta yeri yırtılarak, yol yapılarak ilk acımasız eylem gerçekleştirildi. Milyonlarca yıl kendi varlığını kendi üreten Pamukkale, bu yeni eyleme direnemedi. Kimsenin aklına gelmeyen, dünyanın özgün varlığından bir parçayı, birkaç kişi kimseye sormadan gerçekleştirdi.

Artık tüm taşıtlar, ortasından hızla geçerek, bu süreci tamamlayan, sayıları gittikçe çoğalan otellere ulaşmayı başarı olarak gördüler. Yollar, oteller, yeni yaşam, bir anlamda sonun başlangıcıydı. Artık onu beyaz kılan ögeler, otellerin havuzlarında kirleniyor, kendisini de karartıyordu. Büyüklüğü, yaşamın diriliğini sağlayan kaynak, kimlik değiştirmişti. Pamukkale'nin varlık nedeni, "ileri görüşlü", "yurtsever" kurum-kuruluş-kişilerle son buluyordu. Doğa, onu anlamlı kılan tarihin büyük kültürleri, artık yeni anlayışın tutsağı oluyor, bu çarpıcı ortam dünyanın dört bir yanından gelmiş gezginlerin çıplak ayak dolaştıkları "pazar yerine" dönüşüyordu.

Bu görünür yanlışlıklar geleneğe dönüşmeye görsün. Bir süre sonra doğruları anlamak, doğruları tekrar egemen kılmak, büyük güç odakları oluşturmayı gerektirir. Pamukkale de bu serüveni yaşadı. Eğrilerin doğrulara dönüştürülmesi, olanaksız olarak görülmeye başladı. Bundan güç alan bazı çevreler de, yanlışları yaygınlaştırmayı, işin doğal bir sonucu olarak göstermeyi, çıkarlarına uygun buldular. Böylece Pamukkale'yi onursuz bir ortam sardı. Doğal ve tarihsel mi-

ras ise köşeye sinmeyi yeğledi. Kısacası büyüklükler, erişilmez güzellikler "varlık nedeni" olmaktan çıktı.

"Pamukkale'yi Koruyalım Yaşatalım Sempozyumu" bu özgün doğal ve kültürel mirasın yaşamında bir dönüm noktasıdır. 1990 yılının 25-27 Mayıs'ında Türkiye'nin değişik kurum ve kuruluşlarından gelen bilimadamları, uzmanlar, mimarlar, plancılar, sanatçılar aralıksız üç gün Pamukkale'nin "kaderi" üzerinde tartıştılar. Yöneten kişi olarak, en küçük ayrıntıyı kaçırmamaya çalıştığım bu toplantıda dikkatimi çeken temel nokta, Türkiye'de ilkeli-birikimli-özverili insanların birlikteliğinin yarattığı güçtü. "Dağı devirecek", "yanlış doğruya dönüştürecek" bu güç yeter ki soluklu bir süreklilik yaratabilseydi!

Toplantıya katılanlar, sonuç bildirgesinde kesin bir biçimde gidişe "dur" diyorlar, bunu şu cümlelerle açıklıyorlardı: "Arkeolojik ve doğal SİT alanındaki kamu ve özel tesisler beş yıllık bir program çerçevesinde, aşamalı olarak kaldırılmalıdır. " Oybirliğiyle alınan bu karar, bir dizi gelişmenin başlangıcı oldu. "Pamukkale Koruma Planı" yeniden gözden geçirildi. UNESCO'nun da katıldığı toplantılar yapıldı. Pamukkale'yi orta yerinden yırtan yol kaldırıldı. Hierapolis kentine yeni giriş yerleri oluşturuldu. Kültür Bakanlığı, bir süre yeni bir anlayışı burada egemen kılmaya çalıştı.

Artık dönüm noktasındayız

Eksikleri, yanlışlarıyla 1990 yılından bugüne belirli bir süreç yaşandı. Mimarlar Odası'nın 1990 ve 1996 yılında düzenlediği iki toplantı, bir anlamda Pamukkale'nin yaşamı için birer dönüm noktasıdır. Öne çıkmayan, ortada gözükmeyen, emeği geçen insanları burada kutlamak gerekir. Biliyoruz bu toplumda istenirse para bulunabilir, olanaklar umulmayan anda sağlanabilir. Zor olan, "doğruyu doğru kılınca kadar" inatla sürdürmektir.

Pamukkale nasıl umulmadık bir biçimde tanınmaz duruma getirilmişse, şimdi gene umulmadık biçimde yanlışlardan arındırılmaya çalışılıyor. Ancak en sıkıntılı döneme de bugünlerde girilmektedir.

"Peki sıkıntı şimdi nerede odaklanmaktadır?" Bunların bir bölümü herkesin bildiği nedenlerden kaynaklanmaktadır. Ülkemizde sık sık değişen bakanlar, valiler, değişik düzeyde yöneticilerle birlikte, tüm böylesi büyük konuların altüst olmasıdır. Bugünlerde, bilgi-birikim-yetenek aranmadan bürokrasi çökertilmektedir. Kısacası "kahrolası gelenek" sürmektedir. "Böyle bir ortamda Pamukkale'yi yaşamından kopmaz bir parça kılanlar kendilerini şimdi nerelerde bulmaktadırlar?" "Nelerle uğraşmaya zorlanmaktadırlar?" Son toplantıda, sürekli bu kavga veren, savrulan insanların öykülerini dinledik.

Bu olumsuz ortama karşın, Denizli Belediye Başkanı Ali Marım, Denizli Vali Yardımcısı Halit Deveci'nin soruna çözüm arayan tutumları, kendilerine düşen sorumlulukları sicil toplum örgütleriyle paylaşmak için gösterdikleri çabalar umutlarımızın biraz olsun artmasına neden oldu. Başkan Ali Marım'ın yıkımı belediyeye ait otelin bungalovlarından başlatmış olması, bunun somut bir işaretidir. Kuşkusuz bu, yanlış doğruya dönüştürmede bir başlangıçtır. Bunu diğerlerinin izlemesi, Pamukkale'nin "kararan yüzünü aklaştıracak", "katılımın gücüne sü-

reklilik" getirecektir.

Toplantıyı düzenleyenleri tekrar kutlarken, "Sonuç Bildirgesi"ndeki temel noktaların çözümünde "halkımızı", "dünya halkını" yanımızda görmeyi "gerçekleşmesi güç bir umut olsa da", beklediğimizi belirtmek isterim. Çünkü Pamukkale'nin sahibi tüm dünyadır...

Pamukkale'den Patara'ya

"Ülkemizde Koruma Uygulamaları ve Sorunları" Forumu Sonuç Bildirgesi

1. Antik Hierapolis Kenti ve Pamukkale'yi bir bütün olarak ve çevresindeki doğal koruma alanlarıyla birlikte korumayı ve yaşatmayı öngören Pamukkale (Hierapolis) Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yaşama geçmesindeki "öncelikler" konusu yeniden ele alınmış ve bir "eylem planına" da veri teşkil edecek şekilde şu saptamalar yapılmıştır.

a)- Planda kaldırılmaları öngörülen ve varlıkları devam ettiği sürece kirlilik ve yıpratma etkilerinin artarak sürdüğü bir kez daha yerindeki incelemelerle saptanmış bulunan özel bir kamuya ait turistik tesislerin daha fazla vakit kaybedilmeden boşaltılarak yıkılmaları ve buldukları yerlerin plana uygun olarak yeniden düzenlenmeleri, Pamukkale'nin kurtarılmasında hiç koşulsuz "öncelikli şart" olarak kabul edilmektedir.

Bu çerçevede;

Kamulaştırma bedelleri ödenmiş olan özel kuruluşlara ait moteller, yeni bir ek süre verilmeden yıkılmalıdır.

Belediyeye ait tesisler içindeki bungalovların bu forum kararıyla birlikte Denizli Belediye Başkanı Sayın Ali Marım tarafından "Kamulaştırma Bedelinin Ödenmesi Beklenmeksizin" yıkılmaya başlaması olumlu bir gelişmedir. Ancak, aynı Belediye'nin diğer tesislerinin de kaldırılması için gerekli kamulaştırma bedelinin sağlanmasında karşılıklı "kolaylaştırıcı" tutumlar içine girilmesi ve örneğin Ören Yeri gelirlerinden Denizli Belediyesi'ne aktarma yapılarak yaratılacak kaynaklarla mali sorunun çözümlenmeye çalışılması, forum katılımcılarının ortak dileği ve beklentisidir.

Benzer şekilde Denizli İl Özel İdaresi'ne ait tesislerin de kamulaştırma bedeli konusu engelleyici bir sorun yapılmadan Valilikce yıkılarak kaldırılması artık geciktirilmemesi gereken kamusal bir görev olarak kendisini dayatmaktadır.

2. Gerek Mimarlar Odası'nın, gerekse Kültür Bakanlığı'nın önceki yıllarda düzenledikleri toplantılarda karar altına alınan ve Pamukkale'de "Sorumlu bir yerel yönetim ve denetleme örgütünün" kurulmasını öngören girişimin bir VAKIF örgütlenmesi şeklinde yaşama geçmesi yönündeki çalışmalar sonuçlandırılmalıdır.

Kurulacak olan bu vakfın Kültür Bakanlığı, Çevre Bakanlığı, Denizli Valiliği, İlgili belediyeler ve diğer Kamu kuruluşlarıyla birlikte Mimarlar Odası, Sanayi Odası, Ticaret Odası, Yerel sivil kuruluşlar ve benzer demokratik kurumların da müteveli olarak temsil edildikleri ka-

tılımcı bir yapı içinde örgütlenmesi sağlanmalıdır.

Vakfın kurulmasıyla birlikte, bölgede idari yetki karmaşası ve tıkanıklığı yaratan kurum ve kuruluşlar arasındaki eşgüdüm ve palanlama / imar hizmetlerindeki nihai karar ve denetleme yetkisi de bu vakfa ait olacak şekilde yeni bir yönetim organizasyonu kurulmalıdır.

3. İmar Planına göre bölgede yapılacak alt ölçekli proje ve imar uygulamalarına ait her türlü ihale ve kontrol işleriyle ilgili yetkiler, Denizli Valiliği'nin denetiminde söz konusu yeni yerel yönetim biriminde (Vakıf) toplanmalı ve bu hizmetlerin Ankara'daki merkezi bürokrasiden ihale ve kontrol edilmesi uygulaması durdurulmalıdır.

4. Ören yeri giriş gelirlerinin ve bu gelirlerden yasa gereğince, Belediye'ye ve Valiliğe ayrılan payların doğrudan doğruya Pamukkale Koruma Projesi'nde öngörülen hizmet ve düzenlemelere harcaması için gerekli yasal ve idari önlemler ivedi olarak alınmalıdır.

5. Bölgede gözlenen ve özellikle Ören Mahallesi'nde yoğunlaşan kaçak yapılar bir an önce ilgili İdarece yıkılmalı ve bu konuda Valilik, Denizli Belediyesi, Pamukkale Belediyesi ve Karahayıt Belediyesi'nce oluşturulacak özel bir ekip derhal uygulamaya geçmelidir. Ayrıca, kaçak yapılaşmanın önlenmesi için de aynı müşterek ekip sürekli denetim yapmalıdır.

6. Travertenlerin altındaki yol kenarında yer alan tarlaların da kamulaştırılarak, imar planı doğrultusunda rekreasyon düzenleme alanı olarak Pamukkale projesine kazandırılması sağlanmalıdır.

7. Travertenleri yaratan termal su kaynağı üzerindeki Jandarma Tesisleri'nin de buradan taşınması için gerekli hassasiyet acilen gösterilmelidir.

8. Ziyaretçilerin, ayakkabısız (çıplak ayak) bile olsa travertenlerin üzerinde dolaşmaları yasaklanmalı ve ahşap seyir teraslarının yapımı hızlandırılmalıdır.

9. Bütün ören yerlerindeki turistik ve günübirlik kullanımı Koruma Planı ve İlkeleri doğrultusunda yönlendirmek ve denetlemek üzere özel bir İşletme-Bakım Müdürlüğü kurulmalıdır.